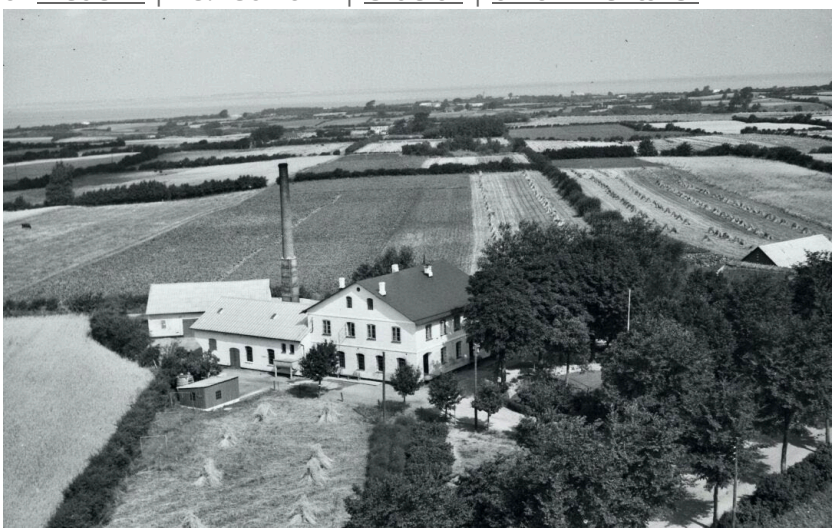
Holm mejeri, andelsbevægelsen og større pengeøkonomi

af Frederik | 18. feb 2021 | Oldefar | 0 Kommentarer

Udviklingen starter med fælles mejeri

Oldefar, Mads frederiksen, må ha set det: Nemlig at gårdens økonomi kunne vokse, hvis mælkeproduktionen blev mekaniseret. På herregårdene havde man længe haft mejerier og nu var det landsbyernes tur til at bygge mejerier. De større bønder i både Holm og Nordborg havde længe snakket om at frigøre arbejdskraft. Og kvinderne pressede på, de havde andet at se til end kærne smør for hånd. Smørret skulle eksporteres og eksport krævede kvalitet – ensartet kvalitet. De kvindelige mejersker på gårdene skulle erstattes af en centrifuge og en smørkærner og en mejeribestyrer skulle sikre kvaliteten. Efterhånden blev snakken om Holm mejeri til virkelighed og byggeriet gik igang.

Mejeriets begyndelse

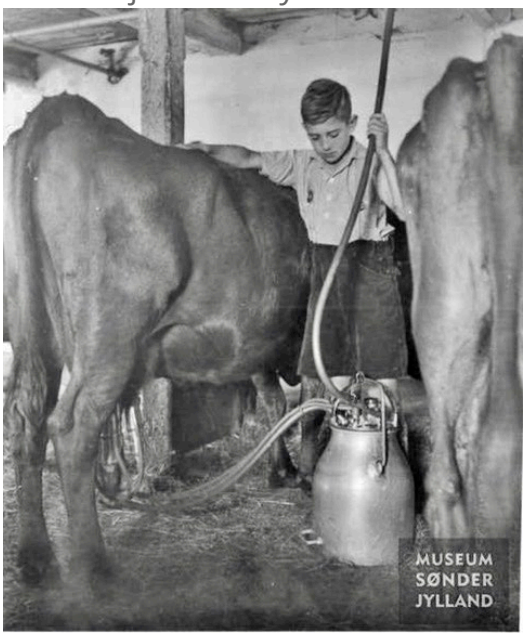
Mekanik krævede damp og trækkraft, så der skulle en større investering til. Og effektiviteten kom med mejeriets størrelse, så alle bønder skulle med. Andelsbevægelsen har startet omkring disse snakke – når bønderne mødtes og drøftede det, de havde hørt udenbys. Nogle få satte sig sammen og lavede en plan for mejeriets størrelse, finansiering og drift. På et tidspunkt indkaldte man til stor-møde og blev enige om medlemsskab, ansvar og ikke mindst, hvordan mælkepengene skulle udbetales. Holm Andelsmejeri startede i 1888

Antal hoveder – ikke høveder

Alle var enige om, at hver gård havde én stemme, uanset hvor meget mælk de leverede. I fællesskab ansatte bønderne en mejeribestyrer, der sikrede at mælkejungerne blev rigtigt vejet ind, at kvaliteten var i orden og at mælkepengene blev udbetalt hver måned. Bestyrelsen bestod af bønder og de kontrollerede mejeribestyreren. Mejeriet kom igang og snart fejrede bønderne succesen med et årlige mejeribal på kroen.

Penge i kassen

For første gang i gårdens historie kunne oldefar nu bogføre en fast og regelmæssig indtægt, han kunne spare op, planlægge og købe nyt. Pengeøkonomien havde markant afløst selvforsyningslandbruget. Oldefar regnede på denne indtægt, han ønskede at den skulle vokse? Gården havde plads til flere køer, markene kunne producere mere grovfoder og foderet kunne blive bedre. Snart organiserede bønderne deres egen mælkekontrol både for at finde bedste køer og for at kunne fodre de bedste køer bedst mulig. Forskning blev iværksat, kraftfoder udviklet og avlsarbejdet sat i system. Hermed var den fælles bytyr for altid sat på sidelinjen.

Husmoderen taber status

Med mejeriet blev kvindernes arbejde på gården radikalt formindsket, de fik tid til at passe hus og hjem, til at passe forhaven med blomsterbede og de begyndte på en ny måde at pynte sig selv – så de var præsentable. Dette var anden gang på kort tid, at husmoderens arbejde blev ændret. Første gang var da ansvaret for gårdens produktion af klæde og linned blev væk og nu også ansvaret for mælken. Begge dele var et tab af status, uanset at det sparede gårdens kvinder for meget slid.
Snart blev den gamle kostald en flaskehals, både for vækst og mælkekvalitet, så oldefar – nu sammen med sin voksne søn – planlagde en ny og moderne stald. Stalden blev bygget i 1906 og dermed blev den gamle stråtækte hestesko formede gård udraderet og dagens grundmurede murstensbygning med stort loft og fast tag blev bygget.

Effektivitet og voksende pengeøkonomi medfører udvikling af landbruget i Holm

Set i bakspejlet var andelsbevægelsen ikke et projekt for ligestilling mellem store og små bønder. Det har sikkert været revolutionerende og ganske nyt, at den lille bonde med kun 3 køer havde lige-stemmeret med bonden med de mange køer. Men selv om mælkepenge og effektivisering blev et gode for alle, så blev husmanden ikke større af det. Og den historiske udvikling i landbrugets andelsselskaber taler sit eget sprog – de større landbrug kan bedste udnytte moderne effektivitet. Og hvorfor skulle også den økonomiske dynamik i samfundet ændre sig med et mejeri.
Men det blev fremstillet sådan i min skoletid. Og senere forsøgte Danmark at eksportere andelsbevægelsen bønderne i både Afrika og Asien.
Læs mere om Holm mejeri her – fra Holm-Arkiv.dk.